

Meşrûtiyet'in Bediüzzaman'ı



Birinci Meşrûtiyetin kapanması ile ikinci Meşrûtiyetin ilânı arasında geçen sürenin tamtamına 30 yıl olduğu (1878-1908) hemen herkesçe bilinen bir tarihî mâlumattır.

Bu demektir ki, Meşrûtiyetin yeniden ilân edilmesi için, tam 30 yıl boyunca uğraşılmış, mücadele edilmiş.

Ancak, ne hikmetse bunda başarılı olunamamış ve 1908 Temmuz'una kadar istenen neticeye bir türlü ulaşılamamış. O halde otuz yıl sonra, yani 1908'de ne oldu yahut ne değişti ki, Hürriyet ile birlikte Meşrûtiyet de resmen ve alenen ilân edilmiş oldu?

Sözü dolaştırmaya ve bin derede su getirmeye hiç hacet yok...

Bu tarih ve bu dönem itibariyle, bize göre değişen ve gelişen en önemli hadise şudur:

Hürriyete oldum olası "âşık", Meşrûtiyet'in en tesirli müdafî ve fakat istibdadın ise en şiddetli muhalifi olan büyük İslâm âlimi Bediüzzaman Molla Said Efendi, Bitlis'ten İstanbul'a o sene içinde geldi.

Gelmesiyle birlikte, İstanbul'un âfâkında âdeta bir güneş gibi doğdu. Kimi yerde bir şimşek gibi çaktı; kimi yerde ise gök gürlemesi gibi ses verdi, sadâ verdi.

Meselâ, İstanbul'a gelir gelmez, yerleştiği Fatih Şekerci Handaki çalışma ofisinin serlevhâsına şu çapıcı ibâreyi yazdırdı: "Burada her müşkül halledilir, her suâle cevap verilir; fakat suâl sorulmaz."

Tarihte ikinci bir misâline daha rastlanılmayan böylesine harikulâde iddialı bir duruş ve ortalığı birden elektriklendiren böylesine cesurâne bir çıkış, esasında pek yakında başlayacak olan yeni ve bambaşka bir dönemin habercisi mahiyetindeki bir nevî "işaret fişeği" idi.

Evet, "Burada her müşkül halledilir..." diye başlayan ifade ve ibarenin tahtında yatan mânâ ve mahiyet, şüphesiz ki sanılan veya tahmin edilenden çok daha büyük ve ileri derecede boyutlar taşıyor. Meselâ:

1) Bu, bütün ilim ve fikir dünyasına karşı gayet açık ve tam cesurane bir "meydan okuma" halidir.

2) Bu, aynı zamanda "Bakın, bundan böyle yaşanacak her hadisede, muhtemel her türlü gelişme karşısında, artık ben de söz ve inisiyatif sahibiyim; bunu herkes duysun, bilsin" demektir.

3) Bu izzetli duruş, aynı zamanda hürriyetine düşkünlüğün ve fikrî serbestiyetine olan düşkünlüğün bir ifadesidir. Dahası, bu "Ben hiçbir baskıyı kabul etmem, istibdadın eseri olan hiçbir kayıt altına girmem" demektir.

4) “Kim ne isterse sorsun” şeklindeki tavır ve duruş, aynı zamanda “Ey mağrur entelektüel! Bilin ki, her şey İstanbul’dan ibaret değildir. Şark’taki medrese ehlini unutmayın, onları sakın ha küçük görmeye çalışmayın” demektir.

5) Genç Said’in, bütün mektep ve medrese ehlinin dikkatini çeken, hatta onların çoğunu ciddî mânâda ürkütüp gözlerini korkutan bu efsânevî çıkışın “hikmet ciheti”yle istikbâle yönelik bir mesajı (yine Üstad’ın ifadesiyle) şudur:

“Cenâb-ı Hakk’a yüz bin şükür olsun ki, yetmiş-seksen senelik hayatımın sonlarında onun hikmetini ihsan-ı İlâhiye ile bir derece bildik ki: ... Risâle-i Nur en ziyade ulemânın damarlarına dokundurduğu halde, hocaların Nurlara karşı tenkitkârâne eserler yazamadıklarının sebebi, o zamanda Said’in ulemânın suallerine karşı doğru cevap vermesi, ulemanın cesaretini kırmış ki, hiçbir yerde kiskanç hocalardan, hem meşrepçe Said’e çok muhalif oldukları halde Nur Risâlelerine karşı mukabil çıkmamaları, bu halin bir hikmeti olduğuna kanaatim gelmiş. Yoksa, böyle acip bir zamanda ehl-i medresenin itirazı başlasaydı, dinsizlik taraftarları olan gizli düşmanlarımız hem Nurları, hem ulemâyı çürütmek için ehemmiyetli bir vesile yapacaklardı.” (Emirdağ Lâhikası, s. 312)

Evet, gerek o zamanlar, gerekse daha sonraları Üstad Bediüzzaman’a muhalif olan, hatta şiddetli düşmanlık edenler olmuştur. Ancak, bunların hiçbiri meydana çıkıp da ilmî cihette muaraza, yahut bir eserle mukabele etme cesaretini gösterememiştir.

Bu fasıldan sonra, şimdi tekrar sadede dönüyoruz...

Hürriyet olmadan asla

Görünürde, memleketin eğitim/maarif meselesi için hükümet merkezi İstanbul’a gelen Said Nursî’nin, “Her müşkül halledilir; kim ne isterse sorsun” tarzındaki çıkışı açıkça gösteriyor ki, onun bu gelişi sadece bir tek “mektep-medrese” meselesiyle sınırlı değildir.

Nitekim, çok kısa bir süre sonra anlaşıldı ki, genç Said’in çok ciddî ve aynı zamanda büyük risk taşıyan daha başka düşünce ve talepleri var.

Meselâ, bir-iki aylık süre zarfında, onun istibdadın her türlüüne ve hükümfermâ olan monarşik mutlakiyet rejimine şiddetle karşı, buna mukabil hürriyet ve meşrûtiyet sistemine ise bütün ruh û cânıyla taraftar ve müdafaacı olduğunu, neredeyse duymayan kalmadı.

Üstelik, bu uğurda her türlü bedeli ödemeye de hazırды.

Nitekim, öyle oldu. Tımarhaneye gönderildi, mahkemeye çıkarıldı, hapishaneye sevk edildi. Ancak, o yine de yılmadı; inandığını söylemeye, bildiklerini yazmaya devam etti.

Bilhassa Nutuk, Münâzarât, Hutbe-i Şâmiye ve Divân-ı Harb-i Örfî isimli eserlerinde, bu meyandaki hizmetlerine, kanaat ve beyanatlarına dair pekçok mevzu-bahis var.

İşte, bunlardan bazı misâller.

Hastalığın teşhis ve tedâvisi hakkında

“Evvel (1908’den evvel) Şark’ta fenalığın sebebi, Şark’ın uzvu hastalanmış zannediyordum. Vaktâ ki, hasta olan İstanbul’u gördüm, nabzını tuttum, teşrih ettim (açıp baktım); anladım ki, kalbindeki hastalıktır, her tarafa sirayet eder. Tedâvisine çalıştım; bir divânelikle taltif edildim.” (Divân-ı Harb-i Örfî, s. 87)

* * *

Yine Divân-ı Harb-i Örfî’deki “Devr-i istibdadda tımarhaneden sonra tevfikhanede iken Zabtiye Nâzırı Şefik Paşa ile muhavere” başlıklı bölümden: “Sigara kâğıdı kadar ince ve nizâm nâmiyle bir perdeyi, bu kadar feverân-ı efkâr ve hissiyâta karşı herkesin üstüne örtmüşsünüz. Herkes, altında, sizin tazyikatınızla meyyit-i müteharrik gibi inliyor. Ben

acemî idim, altına girmedim, üstüne düştüm.”

Görüldüğü gibi, deli muamelesini görmeye, divanelikle damgalanıp tımarhaneye gönderilmeye, hatta işkenceli hapisanede ömür tüketmeye bile razı olan Bediüzzaman Said Nursî, hürriyetini fedâ etmeye ve baskıcı rejimle mücadele etmekten geri durmaya asla razı olamıyor.

Hatta öyle ki, Sultan II. Abdülhamid'in şahsını iyi görüp onu tahkir ve zeyife tenezzül etmediği halde, onun “hafif istibdat” ayarındaki siyasetini de içine alan bütün dikta yönetimleri hakkında “Her nerede rastlarsam sille vuracağım” diyecek kadar kat'î konuşuyor: “Meşru, hakikî meşrûtiyetin müsemmasına ahd ü peymân ettiğimden, istibdat ne şekilde olursa olsun, meşrûtiyet libâsı giysin ve ismini taksın, rast gelsem sille vuracağım. (Divân-ı Harb-i Örfî, s. 40)

Evet, Said Nursî, bütün hayatında ve bütün kuvvetiyle daima hürriyet, meşrûtiyet ve adâlet-i tamme lehinde; zulüm, tegallüb, tahakküm ve istibdadın ise aleyhinde olmuştur. (Lem'âlar, s. 174)

İşte, bu sebeple başına gelmeyen kalmamış, en ağır bedelleri ödemeye mâruz bırakılmıştır.

Özetle: Akla husûmet edildiği ve hürriyetin divânelikle yâd olunurdu “zayıf istibdat” rejimi (Mutlakîyet) ona tımarhaneyi mektep eyledi... Hayata adâvet edildiği ve îtidalin, istikametın irtica ile karıştırıldığı devirde (İttihat-Terakki hükümeti), bu kez “şiddetli istibdat” ona hapisaneyi mektep eyledi... Son olarak, din ve mukaddesatın temelden tahribe çalışıldığı “Tek parti” rejiminde ise, “mutlak istibdat” ona hayatı zehir ve zindan eyledi.

Ancak, bütün bu 70-80 yıllık çile ve işkenceli hayata rağmen, Said Nursî, hayatının sonuna kadar da hürriyet ve demokrasinin tesisi için çalıştı, durdu... (Tarihçe-i Hayat, s. 567)

Hürriyet, meşrûtiyet, cumhuriyet sıralaması

Said Nursî, siyasî, sosyal, hatta ilmî hayat itibarıyla, hem önceliği, hem de en büyük değeri “hürriyet”e veriyor. Ne kendisine, ne de başkasına zararı dokunmayan hürriyete...

Öyle ki, bu meşrû hürriyeti “kâmil iman”a bağlıyor ve “İman ne kadar mükemmel olursa, o derece hürriyet parlar” diyerek, Asr-ı Saâdeti örnek gösteriyor. (Münâzarât, s. 59)

Öyle ya, Allah'a hakkıyla kul olan kişi, hakkıyla da hür olur; kula kulluk etmeye, insanlara boyun eğmeye asla tenezzül etmez.

Evet, önemli ve öncelikli olan hürriyettir. Hürriyetin olmadığı yerde, meşrûtiyetin yahut cumhuriyetin ne kıymeti olabilir ki... (Sözde cumhuriyetle idare edilen 1950 öncesi Türkiye'sini, Saddam'ın Irak'ını veya Esad'ın Suriye'sini alın, bunları cumhuriyetin olmadığı bazı hür Avrupa ülkeleriyle kıyaslayın meselâ.)

Hürriyetten sonra, sırasıyla meşrûtiyet ve cumhuriyeti savunan Bediüzzaman, insanların, bilhassa Müslümanların bu ulvî nimetlere değer verip sahip çıkmasını ister. Tâ ki, elden gitmesin ve başka maksatlara âlet edilmesinler.

İşte, Temmuz 1908'de ilân edilen Hürriyet ve Meşrûtiyet'e de bu inanç ve şuurla sahip çıkan Üstad Bediüzzaman, sıcağı sıcağına meydanlara çıkıp nutuk atan, inisiyatif ele alarak kitleleri aydınlatmaya çalışan, kudsî kaynakları delil göstererek gazete ve mecmualarda makaleler neşreden ilim camiasının ve medrese ehlinin en parlak simâsı olarak çıkıyor karşımıza.

İşte kendi ifadesi: “Ayasofya'da, Bayezid'de, Fatih'te, Süleymaniye'de umum ulema ve talebeye hitaben müteaddit nutuklarla şeriatın ve müsemma-yı meşrûtiyetin münasebet-i hakikiyesini izah ve teşrih ettim. Ve mütehakkimane istibdadın şeriatla bir münasebeti olmadığını beyan ettim.” (Divân-ı Harb-i Örfî, s. 22)

Camilerde, medreselerde âlimlere ve talebelere bu şekilde hitap eden Bediüzzaman, Meşrûtiyet'in ilânından hemen sonra İstanbul Ayasofya Meydanında, akabinde de Selânik Hürriyet Meydanında halka hitaben “Hürriyet nutku”nu irad etti.

İşte o hitaptan kısacık bir bölüm:

“Ey hürriyet-i şer’î! Öyle müthiş ve fakat güzel ve müjdeli bir sadâ ile bağırılıyorsun. Benim gibi bir Şarklıyı tabakât-ı gaflet (gaflet tabakaları) altında yatmışken uyandırılıyorsun. Sen olmasa idin, ben umum millet, zindan-ı esarete kalacaktık. Seni ömr-ü ebedî ile tebşir ediyorum (müjdeliyorum.)

“Ey mazlûm ihvân-ı vatan! Gidelim dahil olalım! Birinci kapısı, şeriat dairesinde ittihad-ı külûb; ikincisi, muhabbet-i millîye; üçüncüsü, maarif; dördüncüsü, sa’y-i insanî; beşincisi, terk-i sefahettir.

“Sakın ey ihvan-ı vatan! Sefahetlerle ve dinde laubaliliklerle (hürriyeti) tekrar öldürmeyiniz.

“Ey ebnâ-yı vatan! Hürriyeti sû-i tefsir etmeyiniz; tâ elimizden kaçmasın ve müteaffin olan eski esareti başka kapta bize çirmekle bizi boğmasın.” (Divân-ı Harb-i Örfî, s. 73)

Evet, bu ve benzeri hitaplar, Meşrûtiyet döneminin ilk hürriyet nutku olma özelliğini taşıdığı gibi, Üstad Bediüzzaman da, bu dönemin ilk “Hürriyet hatibi” olma vasfını taşıyor.

Dolayısıyla o, yaşadığı zamanın Bediî olduğu gibi, bize göre hakıyla da “Meşrûtiyet’in Bediüzzaman’ı”dır.

Yazımızı, yukarıdaki “hürriyet, meşrûtiyet, cumhuriyet” sıralamasına uygun şekilde, yine Üstad Bediüzzaman’ın birkaç vecizesiyle noktalayalım.

“Ben ekmezsiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam.”

“Hürriyet, Allah’ın bir hediyesidir; imânın bir husûsiyetidir.”

“İnsana karşı hürriyet, Allah’a karşı ubûdiyeti intaç eder

“Meşrûtiyet, hakikî adâlet ve meşveret-i şer’iye’den ibarettir. Hüs-nü telakki ediniz. Muhafazasına çalışınız. Zira, dünyevî saadetimiz meşrûtiyettir.”

“İstibdad-ı mutlaka cumhuriyet nâmını vermekle, ...hâkimiyet-i İslâmiyeye ve millete ve vatana ecnebi hesabına darbe vuruyorlar.”

“Cumhuriyet ki, adâlet ve meşveret ve kânunda inhisar-ı kuvvetten ibarettir. Kuvvet kânunda olmalı.”

“Dindar bir cumhuriyetçi olduğumu, tarihçe-i hayatım ispat eder.”